

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЖЕЖНОГО-РЯТУВАЛЬНИКА**

(назва навчальної дисципліни)

**Програма**  
**навчальної вибіркової дисципліни**  
**підготовки бакалавра**  
(назва освітнього ступеня)  
**напряму підготовки 6.170203 «Пожезна безпека»**  
(шифр і назва напряму підготовки)

## ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Професійна підготовка пожежного-рятувальника» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 261 «Пожежна безпека».

**Предметом** вивчення навчальної дисципліни є вимоги нормативно-правових актів щодо організації та діяльності пожежно-рятувальних підрозділів; призначення, принципи будови, тактико-технічні характеристики та правила експлуатації пожежної та пожежно-рятувальної техніки, пожежно-технічного оснащення, аварійно-рятувального інструменту та спеціального спорядження; загальні характеристики надзвичайних ситуацій та основні причини їх виникнення і наслідки; правила безпеки праці під час проведення всіх видів робіт; типові способи роботи під час гасіння пожеж, розшуку постраждалих у зоні пожежі, їх транспортування та евакуації із небезпечної зони; роботи з аварійно-рятувальним та пожежно-технічним оснащенням; виконання основних нормативів з пожежно-рятувальної підготовки.

**Міждисциплінарні зв'язки:** теоретичний матеріал базується на основі таких дисциплін як «Фізика» та «Хімія». Як дисципліна професійного напрямку «Професійна підготовка пожежного-рятувальника» узагальнює та використовує теоретичний та практичний досвід роботи територіальних підрозділах ОРС ЦЗ з питань організації внутрішньої та караульної служб, порядку організації роботи щодо експлуатації пожежної та аварійно-рятувальної техніки, експлуатації рукавного господарства та пожежно-технічного оснащення, з питань безпеки праці в черговому караулі. Через це «Професійна підготовка пожежного-рятувальника» є теоретичною основою для вивчення таких дисциплін як «Пожежно-рятувальна підготовка», «Організація служби і підготовки», «Пожежна тактика», «Організація аварійно-рятувальних робіт», «Спеціальне водопостачання», «Протипожежна та аварійно-рятувальна техніка».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Пожежно-рятувальна техніка та пожежно-технічне оснащення

Змістовий модуль 2. Поняття про процес горіння. Способи та засоби припинення горіння

Змістовий модуль 3. Організація караульної служби в органах та підрозділах ДСНС України

Змістовий модуль 4. Основи ведення оперативних дій

Змістовий модуль 5. Робота з пожежно-технічним обладнанням, захисним одягом та пожежними рукавами

Змістовий модуль 6. Робота з рятувальними мотузками

Змістовий модуль 7. Робота з ручними пожежними драбинами

Змістовий модуль 8. Оперативне розгортання

Змістовий модуль 9. Необхідність створення і організація газодимозахисної служби у гарнізонах та пожежно-рятувальних підрозділах

Змістовий модуль 10. Засоби захисту органів дихання

Змістовий модуль 11. Обслуговування індивідуальних засобів захисту органів дихання

Змістовий модуль 12. Організація та проведення тренувальних занять

### 1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Професійна підготовка пожежного-рятувальника» є навчання вмілому виконанню обов'язків пожежного-рятувальника під час несення служби, при роботі по ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та гасіння пожеж у суворій відповідності до вимог керівних документів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Професійна підготовка пожежно-рятувальника» є сформувати у майбутнього фахівця чіткі знання і вміння щодо виконання функціональних обов'язків пожежно-рятувальника в підрозділах Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

1.3. Студенти повинні:

**знати :**

- призначення, принципи будови, тактико-технічні характеристики та правила експлуатації основної пожежної та пожежно-рятувальної техніки;
- призначення, принципи будови, тактико-технічні характеристики та правила експлуатації пожежно-технічного оснащення, аварійно-рятувального інструменту та спеціального спорядження;
- вимоги нормативно-правових актів щодо організації та діяльності пожежно-рятувальних служб;
- загальні характеристики надзвичайних ситуацій та основні причини їх виникнення і наслідки;
- вимоги і основні положення статутів, настанов, наказів, нормативів по практичному навчанню особового складу газодимозахисної служби;
- роль та місце газодимозахисної служби у системі оперативної підготовки особового складу оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- значення газодимозахисної служби в підвищенні боєздатності підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- організацію проведення занять з дисципліни з особовим складом підрозділів;
- призначення, будова, технічні характеристики, принцип роботи, прийоми роботи і обслуговування ізолюючих апаратів, вимоги до баз газодимозахисної служби і контрольних постів;
- зміст і організацію проведення занять по підготовці газодимозахисника;
- вимоги правил безпеки праці при проведенні навчально-тренувальних занять та інших видів робіт.

**вміти :**

- виконувати обов'язки осіб внутрішнього наряду чергового караулу;
- типові способи роботи під час гасіння пожеж, розшуку постраждалих у зоні пожежі, їх транспортування та евакуації із небезпечної зони;
- типові способи роботи із пожежною та рятувальною технікою.
- вирішувати задачі, виконувати вправи і нормативи практичного навчання особового складу газодимозахисної служби;
- практично використовувати ізолюючі апарати, пожежно-рятувальну техніку, устаткування і засоби зв'язку служби;
- планувати, організовувати, методично правильно проводити заняття по підготовці газодимозахисника;
- забезпечувати безпечні умови праці особового складу, аналізувати роботу з питань безпеки праці і розробляти методи їх покращення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 315 годин/10,5 кредитів ECTS.

## **2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни**

### **Модуль 1. Пожежно-рятувальна техніка та пожежно-технічне оснащення**

#### **Змістовий модуль 1. Пожежно-рятувальна техніка та пожежно-технічне оснащення**

Професійна підготовка пожежно-рятувальника, мета та завдання.

Пожежні рукава.

Рукавне обладнання.

Ручні та переносні пожежні стволи та монітори.

Повітряно-механічна піна. Обладнання для отримання ПМП.

Переносні пожежні драбини. Немеханізований пожежний інструмент.

Пожежно-рятувальні автомобілі. Комплектація основних пожежно-рятувальних автомобілів.

## **Модуль 2. Процес горіння, способи та засоби його припинення**

### **Змістовий модуль 2. Поняття про процес горіння. Способи та засоби припинення горіння**

Загальні відомості про горіння та горючі речовини. Первинні засоби пожежогасіння.

Вогнегасники. Прийоми застосування вогнегасників.

Загальні відомості про протипожежне водопостачання.

## **Модуль 3. Організація караульної служби та основи ведення оперативних дій**

### **Змістовий модуль 3. Організація караульної служби в органах та підрозділах ДСНС України**

Організація караульної служби в державній пожежно-рятувальній частині.

Організація роботи в караулі з питань безпеки праці.

Порядок зміни чергових караулів.

### **Змістовий модуль 4. Основи ведення оперативних дій**

Збір, виїзд, порядок слідування за сигналом «Тривога». Оперативне розгортання сил та засобів.

Обов'язки особового складу під час ведення оперативних дій. Поняття про тактичні можливості караулу на основних пожежно-рятувальних автомобілях.

Розвідка та рятування людей на пожежі.

## **Модуль 4. Пожежно-стройова підготовка**

### **Змістовий модуль 5. Робота з пожежно-технічним обладнанням, захисним одягом та пожежними рукавами**

Надзвичайні ситуації. Обладнання для проведення аварійно-рятувальних робіт.

Експлуатація захисного одягу.

Робота з пожежними рукавами. Вправа: скатка та розкатка рукавів.

Робота з пожежними рукавами. Вправа: Підйом рукавної лінії в вікно 3-го поверху навчальної башти з використанням рятувальної мотузки.

Робота з пожежними рукавами. Вправа: Підйом рукавної лінії в вікно 3-го поверху навчальної башти з використанням ручних пожежних драбин.

Подолання 100-ї смуги з перешкодами.

### **Змістовий модуль 6. Робота з рятувальними мотузками**

Робота з рятувальною мотузкою.

Вправа: закріплення рятувальної мотузки за конструкцію.

В'язання подвійної рятувальної петлі з одяганням її на потерпілого. В'язання подвійної рятувальної петлі на потерпілому.

Рятування постраждалого та саморятування за допомогою рятувальної мотузки.

### **Змістовий модуль 7. Робота з ручними пожежними драбинами**

Робота зі штурмовою пожежною драбиною. Зняття драбини з автомобіля, перенесення, підвішування та підйом по драбині з посадкою на підвіконня 2-го поверху.

Робота зі штурмовою пожежною драбиною. Підвішування та підйом по драбині з посадкою на підвіконня 4-го поверху.

Робота зі штурмовою пожежною драбиною. Зняття драбини з автомобіля, перенесення, підвішування та підйом по драбині з посадкою на підвіконня 4-го поверху.

Робота з висувною пожежною драбиною.

Зняття драбини з автомобіля, перенесення, встановлення у вікно 3-го поверху, складання драбини, перенесення, укладка драбини на автомобіль.

Робота з висувною пожежною драбиною.

Зняття драбини з автомобіля, перенесення, встановлення у вікно 3-го поверху, підйом у вікно 3-го поверху та спуск, складання драбини, перенесення, укладка драбини на автомобіль.

### **Змістовий модуль 8. Оперативне розгортання**

Оперативне розгортання.

Вправа: підготовка до оперативного розгортання з встановленням АЦ на вододжерело.

Вправа: підготовка до оперативного розгортання без встановленням АЦ на вододжерело.

Оперативне розгортання.

Вправа: попереднє оперативне розгортання з встановленням АЦ на вододжерело. Вправа: попереднє оперативне розгортання без встановленням АЦ на вододжерело.

Оперативне розгортання.

Вправа: Повне розгортання відділення з подачею одного ствола А та одного ствола Б.

Оперативне розгортання.

Вправа: повне розгортання відділення на АЦ, з установкою на вододжерело з подачею переносного лафетного ствола та ГПС-600.

Комплексне заняття.

**Модуль № 5. Газодимозахисна служба територіальних підрозділів ДСНС України. Засоби захисту органів дихання**

**Змістовий модуль 9. Необхідність створення і організація газодимозахисної служби у гарнізонах та пожежно-рятувальних підрозділах**

Організація газодимозахисної служби територіальних підрозділів ДСНС України.

Основні поняття про фізіологію дихання, продукти горіння та їх вплив на організм людини.

**Змістовий модуль 10. Засоби захисту органів дихання**

Класифікація засобів захисту органів дихання.

Апарат на стисненому повітрі АСВ-2.

Система експлуатації ізолюючих апаратів. Оперативна перевірка, перевірка № 1 АСП.

Робота в АСП на свіжому повітрі (ходьба та нешвидкий біг по горизонтальній поверхні).

Апарати на стисненому повітрі АИР-217, АИР-317, АВХ, АВИМ.

АСП провідних західних фірм.

Регенеративні дихальні апарати

Групові засоби захисту. Переносні та пересувні димососи. Автомобілі ГДЗС.

**Модуль № 6. Робота ланок гдзс під час ліквідації надзвичайних ситуацій**

**Змістовий модуль 11. Обслуговування індивідуальних засобів захисту органів дихання**

Обов'язки посадових осіб ГДЗС

Загальні правила роботи в ізолюючих апаратах.

Розрахунок часу роботи в АСП та РДА

Бази та пости ГДЗС. Централізоване обслуговування ізолюючих апаратів.

**Змістовий модуль 12. Організація та проведення тренувальних занять**

Подолання смуги психологічної підготовки

Система підготовки газодимозахисників. Правила підготовки методичних розробок „Робота в ізолюючих апаратах”.

Робота в АСП (тренажер «Лабіринт»)

Робота газодимозахисників в умовах підвищеної та низької температури, впливу небезпечних хімічних речовин.

Робота в АСП (проведення розвідки в промисловій зоні).

Робота в АСП (проведення розвідки в житловій зоні).

### **3. Рекомендована література**

#### **3.1. Базова**

1. Кодекс цивільного захисту України. Кодекс України, від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Безуглов О.С., Колонов О.М., Іщук В.М. Первинна підготовка пожежного-рятувальника : Навч. посібник – Х., 2013.
3. Наказ МНС України від 01.07.2009 р. № 444 Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту.

4. Наказ МВС України від 07.10.2014 року № 1032 Про затвердження Порядку організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в органах управління і підрозділах Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій
5. Наказ МНС України від 13.03.2012 року № 575 Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.
6. Наказ МНС України від 7.05.2007 року № 312 Про затвердження Правил безпеки праці в органах і підрозділах МНС України.
7. Наказ МВС України від 30.12.2014 року № 1417 Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні.
8. Наказ МНС України від 02.04.04р. №151 Про затвердження Типових норм належності вогнегасників.
9. Наказ МНС України від 02.04.04р. №152 Про затвердження Правил експлуатації вогнегасників.
10. Наказ МНС України від 22.04.2003 р. № 119. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій.
11. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій. ДК-019:2010.
12. Безуглов О.Є., Коломен О.М. Пожежні рукава та рукавне обладнання. Практичний посібник. Харків: УЦЗУ, 2007.
13. Інструкція по експлуатації та ремонту пожежних рукавів. Київ - 1994 р.
14. Пожежно-рятувальна підготовка/[Безуглов О.Є., Горпинич І.А., Олійник Д.В. та ін.]; під ред. О.Є. Безуглова. – Х. : КП «Міська друкарня», 2011 – 228 с.
15. Нормативи з ПСП. Київ 1995р.
16. Настанова з організації газодимозахисної служби в підрозділах Оперативно-рятувальної служби МНС України. Наказ МНС України № 1342 від 16.12.2011р.
17. П.А.Ковальов, В.М.Срілець, О.В.Єлізаров, О.Є.Безуглов Основи створення та експлуатації апаратів на стисненому повітрі. – Харків, 2005. – 359 с.
18. В.М Стрілець. Засоби індивідуального захисту органів дихання. Основи створення та експлуатації // Навчальний посібник. - Х.: АПБУ, 2001.-118с.
19. В.Д. Перепечаев, В.Ю. Береза. Газодымозащитная служба пожарной охраны // Учебник. – Черкасы, 2000. – 468 с.
20. Чернов С.М., Ковалишин В.В. Ізолюючі апарати. Обслуговування та використання./ Навчальний посібник. – Львів, “СПОЛОМ”, 2002. – 194 с.
21. Организация и проведение занятий с личным составом газодымозащитной службы пожарной охраны: Методические указания. – М.: ВНИИПО МВД 1990 -80с.
22. Рекомендації для вивчення повітряних протигазів “Drager” PA 90 SERIES {PA 92} у підрозділах гарнізонів пожежної охорони. – К.: УДПО МВС України, 1995. – 19 с.
23. В.А. Грачев, Д.В.Поповский. Газодымозащитная служба: Ученик // Под общ.ред. д.т.н., профессора Е.А. Мелашчина. – М.: Пожкнига, 2004. – 384 с.
24. В.А. Грачев, С.В. Собрень. Средства индивидуальной защиты органов дыхания (СИЗОД): Пособие. - 2-е изд., доп. (с испр.). — М.: ПожКнига, 2006. — 288 с.
25. С.В. Гудков, С.И. Дворецкий, С.Б. Путин, В.П Таров. Изолирующие дыхательные аппараты и основы их проектирования // Учебное пособие. – Москва: «Машиностроение», 2008. – 190 с.
26. Ю.М. Сверчков. Организация газодымозащитной службы на пожарах: Учебное пособие. - М.: Академия ГПС МЧС России, 2005. - 80с.
27. Бондаренко М.В., Долматов С.Н. ГДЗС в примерах: Учебное пособие.– М.: Академия ГПС МЧС России, 2006. – 53с.
28. Диденко Н.С. Регенеративные респираторы для горноспасательных работ // М.: Недра, 1984. –296с.

29. Рекомендації по методиці проведення занять по вогневій смузі психологічної підготовки.

30. Бушмин В.А. и др. Пожарно-строевая подготовка: Учеб. Пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1985. – 224 с.

### 3.2. Допоміжна

1. ДСТУ 4366:2004 Одяг пожежника захисний.
2. ДСТУ 4446:2005 Взуття пожежника захисне.
3. ДСТУ 3931-99 Рукава пожежні всмоктувальні й напірно-всмоктувальні. Загальні технічні вимоги й методи випробувань.
4. ДСТУ 3810-98 Рукава пожежні напірні. Загальні технічні умови.
5. ДСТУ 3950-2000 Головки з'єднувальні для пожежного обладнання.
6. ДСТУ 2108-92 (ГОСТ 12963-93) Сітки всмоктувальні.
7. ДСТУ 2111-92 (ГОСТ 8037-93) Розгалуження рукавні.
8. ДСТУ 2800-94 (ГОСТ 14279-95) Водозбирач рукавний.
9. ДСТУ 2798-94 (ГОСТ 14286-95) Ключі для пожежної з'єднувальної арматури.
10. ДСТУ 2799-94 (ГОСТ 2071-95) Затискачі для пожежних рукавів.
11. ДСТУ 2109-92 (ГОСТ 7498-93) Гідроелеватор пожежний.
12. ДСТУ 2112-92 (ГОСТ 9923-93) Стволи пожежні ручні.
13. ДСТУ 2802-94 (ГОСТ 9029-95) Стволи пожежні лафетні комбіновані.
14. ДСТУ 2113-92 (ГОСТ 12962-93) Генератори піни середньої кратності.
15. ДСТУ 2107-92 (ГОСТ 11101-93) Стволи повітряно-пінні.
16. ДСТУ 2110-92 (ГОСТ 7183-93) Пінозмішувач.
17. ДСТУ 3906-99 (ГОСТ 8556-72) Дроби пожежні ручні.
18. Спеціальне водопостачання : Підруч. / І.А. Антіпов, М.М. Кулешов, А.М. Чернуха та ін. – Х : АЦЗУ, 2004.
19. Н. Н. Чистяков, Ю. Ш. Коган, Е. Е. Кирюханцев. «Противопожарное водоснабжение зданий.» 1990 р.
20. Пожежна та аварійно-рятувальна техніка : (Історія, сьогодення, майбутнє) / О.М. Ларін, І.М. Грицина, С.В. Васильєв, Кривошей Б.І. ; Під заг. ред. О.М. Ларіна . – Х. : АГЗУ, 2005 г.
21. Програма стажування курсантів НУЦЗУ на посаді пожежника-рятувальника караулу підрозділу ОРС ЦЗ.
22. Рекомендації по методиці проведення занять на вогневій смузі психологічної підготовки.
23. П.П. Ключ, В.Г. Палюх, А.С. Пустовой та ін. Пожежна тактика: Підручник – Х.: Основа, 1998
24. Бушмин В.А. и др. Пожарно-строевая подготовка: Учеб. Пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1985. – 224 с.
25. Н.Г. Шкарабура „Посібник по ПСП”, Черкаси-2001.
26. Моисеев Т.Г. и др. Практическое пособие по пожарно-строевой подготовке. – М., 1972. – 176 с.
27. Пожарно-прикладной спорт: Правила соревнований. – М., 1990г.
28. Шойгу С.К. Учебник спасателя. Издание второе переработанное и дополненное.
29. М.І.Адаменко и др. Аварійно-рятувальні та аварійно-відбудовні роботи. Практичний посібник. Харків, 2002.- 80 с.
30. В.А. Грачев, Д.В. Поповский. Газодымозащитная служба: Ученик // Под общ.ред. д.т.н., профессора Е.А. Мелашчина. – М.: Пожкнига, 2004. – 384 с.
31. В.А. Грачев, С.В. Собурь. Средства индивидуальной защиты органов дыхания (СИЗОД): Пособие. - 2-е изд., доп. (с испр.). — М.: ПожКнига, 2006. — 288 с.
32. С.В. Гудков, С.И. Дворецкий, С.Б. Путин, В.П. Таров. Изолирующие дыхательные

аппараты и основы их проектирования // Учебное пособие. – Москва: «Машиностроение», 2008. – 190 с.

33. Ю.М. Сверчков. Организация газодымозащитной службы на пожарах: Учебное пособие. - М.: Академия ГПС МЧС России, 2005. - 80с.

34. Бондаренко М.В., Долматов С.Н. ГДЗС в примерах: Учебное пособие.– М.: Академия ГПС МЧС России, 2006. – 53с.

35. Диденко Н.С. Регенеративные респираторы для горноспасательных работ // М.: Недра, 1984. –296с.

#### 4. Критерії успішності навчання та форма підсумкового контролю успішності навчання

| Бали       | Критерії оцінювання  |                              |
|------------|--|------------------------------|
|            | Індивідуальне, фронтальне або письмове опитування  | Тестовий контроль            |
| 0,90-1*    | Послідовна і повна відповідь на поставлені запитання.  | 90 – 100 % вірних відповідей |
| 0,8-0,89*  | У відповіді зроблена не принципова помилка несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного матеріалу.  | 80-89 % вірних відповідей    |
| 0,65-0,79* | У відповіді зроблені деякі не принципові помилки, несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного матеріалу.                                       | 65-79 % вірних відповідей    |
| 0,55-0,64* | У відповіді зроблено деякі помилки, при не повних знаннях програмного матеріалу.   | 55-64 % вірних відповідей    |
| 0,50-0,54* | Недостатня повнота викладення матеріалу, наявність неточностей при викладенні теоретичних питань. Порушення логічної послідовності викладення матеріалу. | 50-54 % вірних відповідей    |
| 0,35-0,49* | Відсутність знань по більшій частині матеріалу, погане засвоєння положень курсу.   | 35-49 % вірних відповідей    |
| 1-0,34*    | Відсутність знань по матеріалу дисципліни, не засвоєння положень курсу.  | 0-34 % вірних відповідей     |

\* під час оцінювання відповіді, викладач визначає отриману кількість балів студентом, у встановлених інтервалах. Під час визначення кількості балів, в межах певного інтервалу, необхідно враховувати наступні критерії: вірно сформовані визначення, відповідно до діючих стандартів; використання технічної термінології без спотворень; наявність ілюстративної частини відповіді, з врахуванням умовних графічних позначень, кількість приведених технічних характеристик техніки та обладнання.

В процесі вивчення дисципліни студенти виконують шість модульних робіт. Підсумковими формами контролю є екзамен в 2Б семестрі та диференційований залік в 3 семестрі.

#### Засоби діагностики успішності навчання



Для оцінки знань студентів використовується поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті методом тестування, письмової контрольної роботи, машинного контролю, виконання практичних вправ та усних заліків.